

Rapport om grundläggande rättigheter 2019

FRA:s yttranden

År 2018 innebär både framgångar och motgångar för skyddet av de grundläggande rättigheterna. Rapporten om grundläggande rättigheter 2019 från Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) innehåller en granskning av de viktigaste händelserna på området och pekar ut både framsteg och återstående problemområden. I publikationen presenteras FRA:s yttranden om den huvudsakliga utvecklingen på de berörda tematiska områdena, tillsammans med en översikt över bakgrunden till dessa yttranden. Den ger en kortfattad men informativ översikt över de viktigaste utmaningarna för EU och dess medlemsstater när det gäller grundläggande rättigheter.

Innehållsförteckning

FOKUS	1	Genomförandet av målen för hållbar utveckling i EU: en fråga om mänskliga och grundläggande rättigheter	2
	2	EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och hur den används av medlemsstaterna	5
	3	Jämlikhet och icke-diskriminering	6
	4	Rasism, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans	9
	5	Integrering av romer	11
	6	Asyl, viseringar, migration, gränser och integration	13
	7	Informationssamhället, privatliv och uppgiftsskydd	15
	8	Barns rättigheter	17
	9	Tillgång till rättslig prövning samt brottsoffers rättigheter	19
	10	Utvecklingen i fråga om genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning	21

1 Genomförandet av målen för hållbar utveckling i EU: en fråga om mänskliga och grundläggande rättigheter

I detta kapitel undersöks samspelet mellan å ena sidan ramverket för mänskliga och grundläggande rättigheter och å andra sidan målen för hållbar utveckling i den globala Agenda 2030 i medlemsstaternas och EU:s inre politik. Tonvikten ligger på mål 10 – att minska ojämlikheten – och mål 16 – att främja fred, rättvisa och starka institutioner. I kapitlet framhålls vikten av att samla in strukturerade uppgifter om befolkningsgrupper som är svåra att nå, för att ta fram evidensbaserade och riktade strategier som beaktar rättigheter och bidrar till att stärka alla, särskilt de personer som löper störst risk att hamna på efterkälken. Det undersöks också hur EU och dess medlemsstater följer upp sitt åtagande om att införa en rättighetsbaserad strategi för hållbar utveckling. Vi tittar dessutom närmare på verktyg för politiksamordning och finansiella instrument som kan hjälpa till att främja genomförandet av målen för hållbar utveckling, med full respekt för de grundläggande rättigheterna, och framhåller vikten av nationella människorättsinstitutioner, jämlikhetsorgan, ombudsmannaorgan, lokala myndigheter, näringsliv och civilsamhälle när det gäller att integrera människorättsaspekten med målen för hållbar utveckling.

Målen för hållbar utveckling och mänskliga och grundläggande rättigheter kompletterar varandra i sitt gemensamma huvudmål att främja alla människors välbefinnande. Medan målen för hållbar utveckling utgör en konkret och riktad global politisk agenda som är avsedd att vägleda stater och andra aktörers åtgärder, däribland EU:s, utgör mänskliga och grundläggande rättigheter en omfattande normativ ram som skapar rättsliga skyldigheter och ansvarsskyldighet. Målen för hållbar utveckling bygger på mänskliga och grundläggande rättigheter och syftar till att förverkliga dem. Samtidigt är en rättighetsbaserad strategi för målen för hållbar utveckling det bästa sättet att främja genomförandet av utvecklingsmålen.

Samtliga mål för hållbar utveckling har en direkt eller indirekt dimension som rör grundläggande rättigheter, och de är alla sammankopplade. Denna rättighetsdimension är emellertid mer framträdande i vissa av dem – t.ex. i mål 10 om att minska ojämlikheten och i mål 16 om att främja fred, rättvisa och starka institutioner. I detta avseende handlar genomförandet och mätningen av mål 10 och 16 också om att genomföra och mäta de mänskliga och grundläggande rättigheter som finns förankrade i internationella människorättsinstrument och i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, såsom rätten till mänsklig värdighet, icke-diskriminering, likhet inför lagen, jämställdhet, rätten till liv

och personlig integritet, rätten till social trygghet och socialt stöd eller rättigheter som rör tillgång till rättslig prövning.

Uppgifter från Eurostat, som inbegriper FRA:s uppgifter om våld mot kvinnor, kompletterade med ytterligare uppgifter som samlats in och analyserats av FRA vilka rör grupper som är svåra att nå, såsom etniska eller religiösa minoriteter, invandrare och hbtqi-personer, visar att det krävs större ansträngningar för att fullt ut genomföra målen för hållbar utveckling. Ojämlikheten, särskilt inkomstskillnaderna, har ökat på senare år. Denna ökning tycks visserligen ha stannat av på den senaste tiden, men den övergripande ökningen av inkomstskillnaderna har trots detta lett till komplexa utmaningar när det gäller att åtnjuta grundläggande rättigheter på lika villkor, särskilt för missgynnade befolkningsgrupper. Samtidigt är diskriminering och trakasserier, och också fördomsbaserat våld samt våld mot kvinnor, verklighet för en stor del av EU:s befolkning. Dessutom har nya utmaningar uppkommit när det gäller respekten för rättsstatsprincipen.

För att ta itu med denna verklighet och uppnå målen för hållbar utveckling i linje med skyldigheterna i fråga om grundläggande rättigheter, har EU och medlemsstaterna tillgång till vissa verktyg, såsom robust antidiskrimineringslagstiftning och en rad strategier på olika politikområden. En övergripande

EU-strategi för en heltäckande, rättighetsbaserad och hållbar utveckling, såsom den som föreslagits av EU:s flerpartsplattform för målen för hållbar utveckling för perioden efter 2020, har dock ännu inte formellt lagts fram. Europeiska kommissionen offentliggjorde emellertid i början av 2019 ett diskussionsunderlag med tre möjliga scenarier för en sådan strategi i syfte att få igång en diskussion. Efter detta diskussionsunderlag antog rådet i april 2019 sina slutsatser mot en alltmer hållbar union.

Effektiva mekanismer för övervakning och samordning av politiken, såsom den europeiska planeringsterminen, kan också spela en viktig roll för genomförandet av målen för hållbar utveckling, med utgångspunkt i uppgifter från EU:s rättsliga och sociala resultatavslor. Hittills har de landsspecifika rekommendationer som antagits inom ramen för den europeiska planeringsterminen emellertid inte uttryckligen beaktat vare sig agendan för målen för hållbar utveckling eller relevanta krav på grundläggande rättigheter.

Ett annat viktigt verktyg är användningen av EU-medel. Kommissionen har på senare tid lagt fram förslag som kopplar EU:s framtida finansiering inom ramen för den nya fleråriga budgetramen (EU:s budget) för perioden 2021-2027 till rättighetsrelaterade villkor ("nödvändiga villkor"), t.ex. respekt för och genomförande av EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. Kommissionen har dessutom föreslagit sätt att skydda unionens budget vid generella brister när det gäller rättsstatsprincipen i medlemsstaterna.

Att respektera och främja grundläggande rättigheter, samtidigt som man främjar målen för hållbar utveckling och det övergripande åtagandet att inte låta någon hamna på efterkälken, kräver expertis samt adekvata och strukturerade uppgifter. Sådana uppgifter är inte alltid tillgängliga. Dessutom tas de inte alltid med i beräkningen, även när de är tillgängliga.

På nationell nivå skulle ett rättighetsbaserat genomförande av målen för hållbar utveckling gynnas av ett mer strukturerat och systematiskt engagemang från nationella människorättsinstitutioner, jämlikhetsorgan och ombudsmannaorgan, lokala myndigheter, arbetsmarknadens parter, företag och civilsamhälle, i samordnings- och övervakningsmekanismer för målen för hållbar utveckling samt i övervakningskommittéerna för EU:s fonder. Ett sådant engagemang skulle också bidra till att stärka institutionerna och därmed till att främja genomförandet av målet för fred, rättvisa och starka institutioner (mål 16).

Dessutom är det potentiella bidraget från nationella människorättsinstitutioner, jämlikhetsorgan och

ombudsmannaorgan, när det gäller att samla in och analysera uppgifter om målen för hållbar utveckling och grundläggande rättigheter för grupper som är svåra att nå, fortfarande till stor del outnyttjat. I samarbete med nationella statistikmyndigheter, och med utgångspunkt i dessa institutioners och organs dagliga arbete samt expertis och tekniskt bistånd från FRA på detta område, skulle de kunna bidra avsevärt till detta.

FRA:s yttrande 1.1

EU-institutionerna bör se till att alla framtida EU-strategier för hållbar tillväxt, när så är lämpligt, återspeglar alla mål för hållbar utveckling samt mål som fastställs i den globala Agenda 2030, inbegripet målet för hållbar utveckling om att minska ojämlikheten (mål 10) och målet för hållbar utveckling om att främja fred, rättvisa och starka institutioner (mål 16). En sådan strategi bör främja integrering och genomförande av målen för hållbar utveckling genom att erkänna de nära kopplingarna mellan alla 17 mål för hållbar utveckling och de grundläggande rättigheterna, såsom dessa fastställs i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. EU:s medlemsstater bör inta en liknande hållning när de utformar eller ser över sina strategier eller handlingsplaner för hållbar utveckling.

FRA:s yttrande 1.2

EU:s politiska cykel för den europeiska planeringsterminen, särskilt kommissionens bedömning och de landsspecifika rekommendationer som följer av denna, bör ta hänsyn till den globala Agenda 2030 och målen för hållbar utveckling i denna samt de relevanta skyldigheter avseende mänskliga och grundläggande rättigheter som fastställs i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och internationell människorättslagstiftning. I detta avseende skulle man t.ex. i skälen i de landsspecifika rekommendationerna kunna ta upp kopplingarna mellan dessa och genomförandet av specifika mål för hållbar utveckling samt respekten för EU-stadgans bestämmelser.

FRA:s yttrande 1.3

EU:s medlemsstater bör involvera det civila samhället i alla dess former och på alla dess nivåer i genomförandet av målen för hållbar utveckling. I detta avseende skulle de kunna hämta inspiration från modellen för kommissionens flerpartsplattform på hög nivå för

genomförandet av målen för hållbar utveckling. Dessutom skulle de kunna överväga att bjuda in organisationer från det civila samhället att delta aktivt i genomförandet och övervakningen av målen för hållbar utveckling, samt att vidta åtgärder för att styrka dessa genom utbildning och finansiering på grundval av en konkret färdplan för målens genomförande.

för EU-finansierade program samt mekanismer för övervakning och samordning av genomförandet av målen för hållbar utveckling. Såsom FRA upprepade gånger har understrukat bör medlemsstaterna i detta avseende förse dessa med tillräckliga resurser och lämpligt stöd för att utveckla deras kapacitet att utföra dessa uppgifter.

FRA:s yttrande 1.4

EU-lagstiftaren bör anta det nya nödvändiga villkor som rör den ändamålsenliga tillämpningen och det ändamålsenliga genomförandet av EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, i enlighet med den förordning om gemensamma bestämmelser som föreslås av kommissionen för nästa fleråriga budgetram 2021–2027. En sådan förstärkt form av villkorlighet skulle utgöra ett ytterligare medel för att främja ett rättighetsbaserat genomförande av målen för hållbar utveckling. Som ett sätt att främja ytterligare uppnående av målet för hållbar utveckling om fred, rättvisa och starka institutioner (mål 16) bör EU:s institutioner fortsätta diskussionen och sträva efter att uppnå målet att skydda unionens budget vid generella brister i fråga om rättsstatsprincipen i medlemsstaterna.

FRA:s yttrande 1.6

EU-institutionerna och medlemsstaterna bör överväga att använda alla tillgängliga statistiska uppgifter och andra tillgängliga bevis för diskriminering och fördomsbaserat våld eller trakasserier, samt uppgifter om våld mot kvinnor, för att komplettera sin rapportering om relevanta indikatorer för målen för hållbar utveckling, inklusive uppgifter och bevis från FRA. Medlemsstaterna bör samla in och strukturera uppgifter som är relevanta för genomförandet av målen för hållbar utveckling, särskilt när det gäller befolkningsgrupper som är utsatta och svåra att nå, för att se till att ingen hamnar på efterkälken. I detta avseende bör de konsultera uppgifter från FRA för att se om dessa kan tillföra och ge struktur åt deras nationella rapportering och övervakning. Dessutom bör medlemsstaterna främja samarbete mellan nationella statistikmyndigheter och nationella människorättsinstitutioner, jämlikhetsorgan eller ombudsmannaorgan. Medlemsstaterna bör överväga att använda sig av det tekniska stöd och den vägledning som FRA, tack vare sin expertis, kan tillhandahålla.

FRA:s yttrande 1.5

EU:s medlemsstater bör säkerställa ett aktivt och meningsfullt deltagande av nationella människorättsinstitutioner, jämlikhetsorgan eller ombudsmannaorgan i övervakningskommittéer

2 EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och hur den används av medlemsstaterna

2018 var det nionde året som EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna var i kraft som EU:s lagligt bindande akt om rättigheter. Den kompletterar de nationella konstitutionerna och internationella människorättsinstrument, särskilt den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Liksom under tidigare år förblev stadgans roll och användning på nationell nivå ambivalent. Nationella domstolar använde stadgan, och trots att många hänvisningar till den var ytliga, visar flera domstolsbeslut att stadgan kan tillföra ett mervärde och göra skillnad. Stadgan användes också vid konsekvensbedömningar och förfaranden för granskning av lagstiftning i ett antal medlemsstater. Detta var dock långtifrån systematiskt och framstod som ett undantag snarare än en regel. Dessutom verkade statliga åtgärder för att främja tillämpningen av stadgan fortfarande vara mycket sällsynta, även om stater i artikel 51 åläggs att aktivt "främja" tillämpningen av dess bestämmelser. Stadgans tioårsjubileum 2019 är en möjlighet att ge ytterligare politisk tyngd åt utvecklingen av stadgans potential.

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna trädde i kraft först för nio år sedan. EU:s medlemsstater är skyldiga att både respektera stadgans rättigheter och att "främja tillämpningen av dem i enlighet med sina respektive befogenheter" (artikel 51 i stadgan). Tillgängliga uppgifter och FRA:s samråd tyder dock på att det saknas nationell politik som främjar medvetenheten om och genomförandet av stadgan. Rättstillämpare, även inom nationella förvaltningar, rättsväsendet och de nationella parlamenten, har en viktig roll att spela i genomförandet av stadgan. Inom rättsväsendet används visserligen stadgan, men den förefaller vara mindre välkänd inom de andra delarna av den offentliga förvaltningen. På grundval av de uppgifter som samlats in för denna rapport och i linje med sitt yttrande nr 4/2018 om utmaningar och möjligheter för genomförandet av stadgan om de grundläggande rättigheterna formulerar FRA de yttranden som följer.

FRA:s yttrande 2.1

EU:s medlemsstater bör lansera initiativ och strategier som syftar till att främja medvetenheten om och genomförandet av stadgan på nationell nivå, så att den kan spela en viktig roll i de situationer där den är tillämplig. Sådana initiativ och strategier bör vara evidensbaserade, helst genom att bygga på regelbundna utvärderingar av hur stadgan används på nationell nivå och hur stor medvetenheten om denna är i landet i fråga.

Mer specifikt bör medlemsstaterna se till att riktade och behovsbaserade utbildningsmoduler om stadgan och dess tillämpning regelbundet erbjuds nationella domare och andra rättstillämpare på ett sätt som motsvarar efterfrågan och garanterar att de tar till sig dess innehåll.

FRA:s yttrande 2.2

EU:s medlemsstater bör sträva efter att kartlägga stadgans faktiska användning i nationell rättspraxis och lagstiftnings- och regleringsförfaranden, i syfte att identifiera brister och konkreta behov av ett bättre genomförande av stadgan på nationell nivå. EU:s medlemsstater bör t.ex. se över sina nationella förfaranderegler för rättslig granskning och konsekvensbedömningar av lagförslag ur stadgans perspektiv. Sådana förfaranden bör uttryckligen hänvisa till stadgan, på samma sätt som de hänvisar till nationella människorättsinstrument, för att minimera risken för att stadgan förbises.

3 Jämlikhet och icke-diskriminering

Under 2018 gjordes blandade framsteg när det gäller EU:s rättsliga och politiska instrument för att främja jämlikhet och icke-diskriminering. Medan rådet fortfarande inte hade antagit det föreslagna direktivet om likabehandling efter tio år av förhandlingar, föreslog kommissionen EU-finansieringsinstrument inom ramen för EU:s nya fleråriga budgetram till stöd för antidiskrimineringspolitik på EU-nivå och nationell nivå. Kommissionen utfärdade också en rekommendation om standarder för jämlikhetsorgan som ger användbar vägledning om hur man kan stärka skyddet mot diskriminering. EU fortsatte att samarbeta med medlemsstaterna för att stödja deras insatser för jämlikhet för homosexuella, bisexuella, transpersoner och intersexuella (hbti-personer), och flera medlemsstater införde rättsliga och politiska åtgärder i detta syfte. Förbud mot religiösa kläder och symboler fortsatte att orsaka kontroverser. Samtidigt vidtog EU och medlemsstaterna olika åtgärder för att stärka insamlingen och användningen av uppgifter om jämlikhet, och en rad studier och undersökningar som offentliggjordes 2018 gav belägg för omfattningen av och formerna för den diskriminering som människor upplever i EU.

EU:s nuvarande rättsliga ram ger ett omfattande skydd mot diskriminering på grund av kön och ras eller etniskt ursprung på viktiga områden. För närvarande erbjuder den emellertid skydd mot diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder och sexuell läggning endast när det gäller yrkeslivet. I slutet av 2018, efter tio års förhandlingar, hade rådet fortfarande inte antagit direktivet om likabehandling, som skulle utvidga detta skydd till att omfatta områdena utbildning, socialt skydd och tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, inklusive bostäder. Det innebär att EU-lagstiftningen skyddar en person som utsätts för diskriminering när det gäller t.ex. bostad, om denne diskrimineras på grund av ras eller etniskt ursprung, men inte om det sker på grund av sexuell läggning eller på andra grunder. Det leder till en artificiell hierarki av grunder inom EU, där vissa är mer skyddade än andra.

Genom artikel 21 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna förbjuds all diskriminering på grund av bl.a. kön, ras, hudfärg, etniskt eller socialt ursprung, genetiska särdrag, språk, religion eller övertygelse, politisk eller annan åskådning, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning. Enligt artikel 19 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) kan rådet genom enhälligt beslut i enlighet med ett särskilt lagstiftningsförfarande och efter Europaparlamentets godkännande vidta lämpliga åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning.

FRA:s yttrande 3.1

Med tanke på de överväldigande bevisen för diskriminering på olika grunder på områden såsom utbildning, socialt skydd och tillgång till varor och tjänster, inklusive bostäder, bör EU-lagstiftaren intensifiera arbetet med att anta direktivet om likabehandling. Det skulle säkerställa att EU-lagstiftningen erbjuder ett omfattande skydd mot diskriminering på viktiga områden, inklusive religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder och sexuell läggning.

Diskriminering och ojämlikhet på olika grunder är fortfarande verklighet i hela EU, vilket bekräftas av resultaten från FRA:s undersökningar och olika nationella studier som offentliggjordes under 2018. Dessa resultat visar också på ett konsekvent sätt att personer som drabbas av diskriminering sällan rapporterar detta. Det vanligaste skäl som anges är en tro på att det inte skulle leda till någon förändring.

Mot bakgrund av detta kan det noteras att det, både i direktivet om likabehandling oavsett ras och i direktivet om likabehandling i arbetslivet, föreskrivs i bestämmelserna om positiv särbehandling att principen om likabehandling inte får hindra någon medlemsstat från att behålla eller anta särskilda åtgärder för att förhindra eller kompensera nackdelar som är kopplade till någon av skyddsgrunderna, för att i praktiken säkerställa full jämlikhet.

Genom direktivet om likabehandling oavsett ras och jämställdhetsdirektiven inrättas också organ som ska främja likabehandling. De har till uppgift att bistå personer som utsatts för diskriminering, bedriva forskning om diskriminering och lägga fram rekommendationer om hur diskriminering ska hanteras. Alla EU-medlemsstater har inrättat sådana jämlikhetsorgan. I flera landsrapporter från 2018 från Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) och Kommittén för avskaffande av rasdiskriminering uttrycktes emellertid oro över ändamålsenligheten, oberoendet och tillräckligheten hos de mänskliga, finansiella och tekniska resurserna för de jämlikhetsorgan som övervakas.

Kommissionens rekommendation om standarder för jämlikhetsorgan och ECRI:s reviderade allmänna politiska rekommendation nr 2 innehåller omfattande vägledning om hur jämlikhetsorganens mandat, strukturer och medel kan stärkas för att göra dem mer ändamålsenliga.

FRA:s yttrande 3.2

EU:s medlemsstater bör se till att jämlikhetsorgan kan utföra de uppgifter som de tilldelats i EU:s antidiskrimineringslagstiftning på ett ändamålsenligt och oberoende sätt. Det omfattar att se till att organen tilldelas tillräckliga mänskliga, ekonomiska och tekniska resurser. När medlemsstaterna gör detta bör de ta vederbörlig hänsyn till kommissionens rekommendation om standarder för jämlikhetsorgan samt ECRI:s reviderade allmänna politiska rekommendation nr 2.

FRA:s yttrande 3.3

I enlighet med principen om likabehandling och EU:s likabehandlingsdirektiv bör EU:s medlemsstater överväga att införa åtgärder för att förhindra eller kompensera nackdelar som är kopplade till någon av skyddsgrunderna. Sådana nackdelar skulle kunna identifieras genom analys av uppgifter om fall av diskriminering på viktiga områden, vilka bör samlas in systematiskt i EU.

Kommissionen lade fram sin andra årsrapport om förteckningen över åtgärder för att främja lika möjligheter för hbtqi-personer och bekräftade sitt engagemang för ett framgångsrikt genomförande av denna. Genom ett antal högnivågrupper och arbetsgrupper stöder kommissionen medlemsstaterna i deras ansträngningar att främja jämlikhet för hbtqi-personer.

Europaparlamentet uppmanade kommissionen att vidta åtgärder för att se till att hbtqi-personer och deras familjer kan utöva sin rätt till fri rörlighet och få tydlig och tillgänglig information om erkännandet av gränsöverskridande rättigheter för hbtqi-personer och deras familjer i EU.

Ett antal medlemsstater vidtog också åtgärder för att främja jämlikhet för hbtqi-personer och införde relevanta rättsliga förändringar och politiska åtgärder under hela året. Dessa gällde bl.a. ställningen för familjer där föräldrarna är av samma kön, förenklade förfaranden för övergång till ny könstillhörighet på grundval av självbestämmande och att stoppa onödiga kirurgiska ingrepp på intersexuella barn. I flera medlemsstater banade domstolarna väg för rättslig utveckling eller säkerställde ett korrekt genomförande av denna.

FRA:s yttrande 3.4

EU:s medlemsstater uppmanas att fortsätta att anta och genomföra särskilda åtgärder för att säkerställa att homosexuella, bisexuella, transpersoner och intersexuella personer (hbtqi-personer) fullt ut kan åtnjuta alla sina grundläggande rättigheter enligt EU:s och medlemsstaternas lagstiftning. Härvid uppmanas medlemsstaterna att använda den förteckning över åtgärder för att främja lika möjligheter för hbtqi-personer som offentliggjorts av kommissionen som vägledning.

Liksom under tidigare år fortsatte begränsningar av religiös klädsel och religiösa symboler på arbetsplatsen eller på offentliga platser att prägla diskussioner i EU även under 2018. Trots att de flesta EU-medlemsstater motiverar sådana lagar med att de vill bevara neutraliteten eller underlätta social interaktion och samexistens, är det fortfarande svårt att finna en balans mellan religions- och trosfriheten och andra legitima mål som eftersträvas i ett demokratiskt samhälle. Dessa begränsningar drabbar särskilt muslimska kvinnor. Det är särskilt svårt att verkställa sådana lagar på områden där det inte finns någon klart definierad gräns mellan den offentliga och den privata sfären, och domstolarnas sätt att hantera diskriminering i detta sammanhang varierar i EU.

Enligt artikel 10 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna har var och en rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar friheten att byta religion eller tro och friheten att ensam eller i gemenskap med andra utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer. Enligt artikel 21 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna ska all

diskriminering på grund av religion eller övertygelse vara förbjuden.

FRA:s yttrande 3.5

EU:s medlemsstater bör se till att alla rättsliga restriktioner för symboler eller plagg som är kopplade till religion till fullo överensstämmer med internationell människorättslagstiftning, inklusive relevant rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen). Alla lagstiftningsförslag eller administrativa förslag som kan begränsa friheten att uttrycka en persons religion eller tro bör beakta de grundläggande rättigheterna och till fullo respektera principerna om laglighet, nödvändighet och proportionalitet.

Uppgifter om likabehandling, dvs. alla delar av den information som kan användas för att beskriva och analysera läget i fråga om jämlikhet, är nödvändiga som grund för en evidensbaserad antidiskrimineringspolitik och för att övervaka tendenser och utvärdera genomförandet av antidiskrimineringslagstiftning. Enligt direktivet om likabehandling oavsett ras och direktivet om likabehandling i arbetslivet ska EU:s medlemsstater vart femte år överlämna all information som kommissionen behöver för att utarbeta en rapport till Europaparlamentet och rådet om tillämpningen av dessa direktiv. Nästa gång som denna information ska överlämnas är år 2020.

Den undergrupp för uppgifter om likabehandling som inrättats inom EU:s högnivågrupp för icke-diskriminering, jämlikhet och mångfald identifierade

ett antal gemensamma utmaningar som påverkar tillgången till och kvaliteten på uppgifter om likabehandling i medlemsstaterna. Bland dessa utmaningar finns bl.a. avsaknaden av en samordnad strategi för insamling och användning av uppgifter om likabehandling, ofullständig identifiering av befolkningsgrupper som riskerar att utsättas för diskriminering på grund av en alltför omfattande användning av proxyvariabler och otillräckligt samråd med berörda parter vid utformning och genomförande av uppgiftsinsamling. De elva riktlinjer för förbättrad insamling och användning av uppgifter om likabehandling som utarbetats av undergruppen ger konkret vägledning om hur dessa utmaningar kan hanteras på nationell nivå. Även om riktlinjerna är avsedda för medlemsstaterna kan de också tillämpas inom EU:s institutioner och organ för att stärka mångfaldsövervakningen.

FRA:s yttrande 3.6

EU:s medlemsstater bör anta en samordnad strategi för insamling av uppgifter om likabehandling och säkerställa tillförlitliga, giltiga och jämförbara uppgifter om likabehandling uppdelade efter skyddade egenskaper, baserade på självidentifiering och i enlighet med de principer och skyddsåtgärder som fastställs i den allmänna dataskyddsförordningen. När medlemsstaterna gör detta bör de ta vederbörlig hänsyn till de riktlinjer för förbättrad insamling och användning av uppgifter om likabehandling som antagits av EU:s högnivågrupp för icke-diskriminering, jämlikhet och mångfald. I framtiden bör EU:s institutioner och organ överväga att tillämpa dessa riktlinjer inom sina egna strukturer.

4 Rasism, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans

Det har gått 18 år sedan direktivet om likabehandling oavsett ras antogs, och tio år sedan antagandet av rambeslutet om bekämpande av rasism och främlingsfientlighet. Ändå utsätts personer med minoritetsbakgrund och migranter fortfarande för omfattande trakasserier, strukturell diskriminering, seglivade fördomar och diskriminerande etnisk profilering i hela EU, enligt FRA:s undersökningar från 2018 och rapporter från människorättsorgan. Flera medlemsstater har fortfarande inte fullt ut och på ett korrekt sätt införlivat rambeslutet om rasism och främlingsfientlighet i sin nationella lagstiftning. Under 2018 hade endast 15 medlemsstater handlingsplaner och strategier för att bekämpa rasism och etnisk diskriminering.

Enligt artikel 4 a i den internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering ska konventionsstaterna förklara uppmaning till rasdiskriminering, liksom varje våldshandling mot en viss ras eller en grupp av personer, som brottslig handling som är straffbar enligt lag. I artikel 1 i rambeslutet om rasism och främlingsfientlighet beskrivs åtgärder som medlemsstater ska vidta för att straffa avsiktliga rasistiska eller främlingsfientliga gärningar. I artikel 4 krävs det dessutom att rasistiska och främlingsfientliga motiv ska anses som en försvärande omständighet eller beaktas av domstolarna vid fastställandet av sanktioner för lagöverträdare. Enligt direktivet om brottsoffers rättigheter ska en individuell bedömning göras av offer för hatbrott för att fastställa deras specifika stöd- och skyddsbehov (artikel 22). Genomförandet av EU-lagstiftningen omfattar att säkerställa att polisen identifierar offer som utsatts för hatbrott och registrerar det rasistiska motivet vid rapporteringstillfället.

Under 2018 var uppgifter från FRA:s undersökningar fortfarande den huvudsakliga källan till information som ger möjlighet att förstå förekomsten och formerna av hatbrott i många av EU:s medlemsstater och runt om i EU. Rasistiska trakasserier och våld är vanligt förekommande i EU men förblir osynliga i den officiella statistiken. Medlemsstaterna saknar också de verktyg och färdigheter som krävs för att korrekt och systematiskt registrera hatbrott, vilket framgår av FRA:s undersökningar från 2018 om kränkningar av personer av afrikanskt ursprung och judiska personer.

FRA:s yttrande 4.1

EU:s medlemsstater bör säkerställa att alla påstådda hatbrott, inbegripet olagliga former av hatpropaganda, faktiskt registreras, utreds samt tas upp i domstol och prövas. Detta behöver göras i enlighet med tillämplig människorättslagstiftning på nationell nivå, EU-nivå samt europeisk och internationell nivå.

EU:s medlemsstater bör satsa ytterligare på att varje år systematiskt registrera, samla in och offentliggöra uppgifter om hatbrott för att göra det möjligt att ta fram ändamålsenliga och evidensbaserade rättsliga och politiska åtgärder mot denna företeelse. Samtliga uppgifter bör samlas in i enlighet med nationella rättsliga ramar och EU:s dataskyddslagstiftning.

I artikel 10 i direktivet om likabehandling oavsett ras betonas vikten av att sprida information så att de berörda personerna känner till sin rätt till likabehandling. Artikel 13 i samma direktiv omfattar också en skyldighet att utse nationella organ för främjande av likabehandling som ska ha i uppgift att bistå personer som utsatts för diskriminering, genomföra undersökningar om diskriminering och lämna rekommendationer om hur diskriminering bör hanteras. Uppgifter som FRA samlat in visar emellertid att personer som tillhör etniska minoriteter ofta har mycket begränsad kunskap om jämlikhetsorgan och att fall av diskriminering fortfarande till stor del är orapporterade.

FRA:s yttrande 4.2

EU:s medlemsstater bör se till att jämlikhetsorgan kan utföra sina uppgifter i enlighet med direktivet om likabehandling oavsett ras, genom att stödja dem när det gäller att öka allmänhetens medvetenhet om deras existens, om gällande antidiskrimineringsregler och om tillgången till rättslig prövning. Det kan hjälpa till att stärka jämlikhetsorganens roll när det gäller att underlätta offrens rapportering av etnisk diskriminering och rasdiskriminering.

Under 2018 hade endast 15 EU-medlemsstater upprättat särskilda nationella handlingsplaner för att bekämpa rasdiskriminering, rasism och främlingsfientlighet. Enligt FN:s Durbandeklaration och handlingsprogrammet från världskonferensen mot rasism, rasdiskriminering, främlingsfientlighet och intolerans har partsstaterna det primära ansvaret för att bekämpa rasism, rasdiskriminering, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans. EU:s högnivågrupp för bekämpande av rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans är ett forum där medlemsstaterna kan utbyta praxis för att sådana handlingsplaner ska kunna genomföras på ett framgångsrikt sätt.

FRA:s yttrande 4.3

EU:s medlemsstater bör ta fram särskilda nationella handlingsplaner för att bekämpa rasism, rasdiskriminering, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans. Härvid skulle medlemsstaterna kunna använda sig av den praktiska vägledningen från kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter om hur sådana planer kan tas fram. Enligt denna vägledning bör det i handlingsplanerna

fastställas mål och åtgärder, ansvariga statliga organ och måldatum, anges resultatindikatorer samt föreskrivas övervaknings- och utvärderingsmekanismer. Att genomföra sådana planer skulle vara ett effektivt sätt för EU:s medlemsstater att säkerställa att de fullgör sina åtaganden enligt direktivet om likabehandling oavsett ras och rambeslutet om bekämpande av rasism och främlingsfientlighet.

Resultaten från EU-Midis II och forskningsresultat från ett antal medlemsstater visar att personer som tillhör etniska minoriteter fortsätter att utsättas för diskriminerande etnisk profilering av polisen. Sådan profilering kan undergräva deras förtroende för de brottsbekämpande myndigheterna. Det strider också mot principerna i den internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering och andra internationella standarder, däribland principerna i Europakonventionen och rättspraxis från Europadomstolen samt EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och direktivet om likabehandling oavsett ras.

FRA:s yttrande 4.4

EU:s medlemsstater bör utarbeta en särskild, praktisk och användarvänlig vägledning för att se till att poliser inte utför någon diskriminerande etnisk profilering vid utövandet av sina arbetsuppgifter. Såsom konstateras i FRA:s vägledning om förebyggande av olaglig profilering bör sådan vägledning utfärdas av brottsbekämpande myndigheter eller ingå i polisens standardarbetsrutiner eller i uppförandekoder för poliser. Medlemsstaterna bör systematiskt förmedla sådan vägledning till brottsbekämpningspersonal på fältet.

5 Integrering av romer

Romerna utsätts fortfarande för diskriminering på grund av sin etnicitet när det gäller tillgång till utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård samt bostäder. Diskriminering och hatbrott fortsatte att rapporteras under 2018, vilket bekräftar att antiziganism fortfarande är ett stort hinder för integreringen av romer. Uppgifter från FRA visar att det inte har skett några större förändringar i romernas sociala och ekonomiska situation i EU. Det undergräver EU:s och medlemsstaternas ansträngningar för att uppnå målen för hållbar utveckling, i synnerhet mål 10, som handlar om att minska ojämlikheten inom länderna, och mer specifikt mål 10.3: att säkerställa lika rättigheter för alla och minska förekomsten av ojämlika utfall. 2018 års utgåva av Eurostats övervakningsrapport om framstegen mot målen för hållbar utveckling i EU innehåller ingen hänvisning till resultat rörande integreringen av romer eller till de relevanta uppgifter som togs fram av FRA, trots att det är mycket relevant att övervaka ett antal mål specifikt för romer (särskilt målen 1, 4, 6 och 8). En sådan övervakning skulle ha en uttalad politisk relevans med tanke på att det sedan 2011 finns en EU-ram för nationella strategier för integrering av romer och en åtföljande rekommendation från rådet som utfärdades 2013.

Konkreta åtgärder för att ta itu med antiziganism och den utbredda diskrimineringen av romer har ännu inte införts på ett systematiskt sätt i EU. De är inte heller en central prioritering inom ramen för de nationella strategierna för integrering av romer och relaterade strategier på europeisk, nationell, regional och lokal nivå. Få nationella strategier för integrering av romer tar upp diskriminering som en separat prioritering. Många medlemsstaters nationella strategier för integrering av romer innehåller ingen uttrycklig hänvisning till antiziganism överhuvudtaget. Det krävs kraftfullare insatser för att ta itu med diskriminering och antiziganism på ett mer konkret och systematiskt sätt och för att stärka processerna för social integration och förbättra integrationsresultaten.

FRA:s yttrande 5.1

EU:s medlemsstater bör se över sina nationella strategier för integrering av romer och erkänna antiziganism som en form av rasism som kan leda till olika former av strukturell diskriminering. I de nationella strategierna för integrering av romer bör det anges vilken av deras allmänna antidiskrimineringsåtgärder som uttryckligen rör antiziganism och på vilket sätt. Särskilda åtgärder bör riktas till både romer – t.ex. kampanjer för att öka medvetenheten om rättigheter eller underlättad tillgång till rättslig prövning – och allmänheten – t.ex. insatser för att öka medvetenheten om den historiska diskrimineringen, segregeringen och förföljelsen av romer.

Enligt uppgifter från FRA rapporterar mycket få romer som utsätts för trakasserier och hatmotiverat våld dessa incidenter till en organisation, inklusive polisen. Åtgärderna för att upprätthålla EU:s antidiskrimineringslagstiftning med avseende på romer var fortfarande svaga under 2018. Det finns stora problem när det gäller att förbättra och verkställa lagar som förbjuder diskriminering av romer. Det största problemet är romernas bristande förtroende för institutioner, och institutioners bristande förståelse för de problem som romerna upplever. Bristen på regelbunden övervakning av diskriminering och rapportering av hatbrott på nationell nivå är också fortfarande ett problem, eftersom det är svårt att få en tydlig bild av antiziganismens och diskrimineringens omfattning utan uppgifter eller bevis. Endast några få exempel på rapportering av incidenter och insamling av uppgifter om antiziganism kunde konstateras i EU:s medlemsstater.

FRA:s yttrande 5.2

För att ta itu med den begränsade rapporteringen om diskriminering och antiziganism till myndigheterna bör EU:s medlemsstater se till att brottsbekämpande organ samarbetar med jämlikhetsorgan, ombudsmannaorgan och nationella människorättsinstitutioner. Det skulle bidra till utvecklingen av åtgärder som främjar en miljö där romer, på samma sätt som andra, känner sig trygga när de rapporterar om diskriminerande behandling, inklusive diskriminerande etnisk profilering, i vetenskap om att de behöriga myndigheterna kommer att ta deras

klagomål på allvar och följa upp dem. Sådana åtgärder skulle t.ex. kunna omfatta förfaranden för rapportering via tredje part, där det civila samhällets organisationer samarbetar med brottsbekämpande organ för att underlätta rapporteringen av hatbrott och diskriminering.

Under 2018 fortsatte EU-institutionerna och det romska civilsamhället att framhålla vikten av ett meningsfullt deltagande från romers sida, särskilt på lokal nivå, för att integrationspolitiken ska kunna genomföras effektivare och för att uppnå hållbara resultat i enlighet med kraven i den globala Agenda 2030. Kommissionen framhöll i sin utvärdering av EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020 vikten av samhällsengagemang, och betonade också att romernas deltagande kan bidra till att fastställa finansieringsprioriteringar. Det är viktigt att notera att resultaten av utvärderingen överensstämmer med FRA:s forskning på lokal nivå, som belyser hur interaktion och engagemang på samhällsnivå kan vara ett viktigt verktyg för att underlätta mer positiva relationer i samhället, minska eventuella spänningar mellan romer och icke-romer och bekämpa antiziganism

genom att bidra till att bryta stereotypa föreställningar och utrota diskriminerande beteenden. Ett sådant engagemang på samhällsnivå skulle kunna göra de europeiska struktur- och investeringsfonderna mer ändamålsenliga, genom att återspegla lokalsamhällellnas prioriteringar och se till att de genomförs på ett verkligt inkluderande sätt.

FRA:s yttrande 5.3

EU:s medlemsstater bör se över sina nationella strategier för integrering av romer eller integrerade politiska åtgärder för att främja delaktighet i utformningen, genomförandet och övervakningen av åtgärder för integrering av romer, särskilt på lokal nivå, samt stödja lokalt ledda insatser. De europeiska struktur- och investeringsfonderna och andra finansieringskällor bör användas för att främja och underlätta deltagande av romska och lokalt ledda integrationsprojekt. Framtida partnerskapsavtal för den nya generationen EU-fonder bör uttryckligen omfatta romernas deltagande i utformningen, genomförandet och övervakningen av relevanta investeringar för integrering av romer på lokal nivå.

6 Asyl, viseringar, migration, gränser och integration

På global nivå var antalet personer som berördes av tvångsförflyttning fortsatt högt. Antalet personer som anlände till EU fortsatte emellertid att minska. Försöken att ta sig över Medelhavet skördade fortfarande många offer, med uppskattningsvis 2 299 dödsfall under 2018. Beskyllningarna om ogiltig avvisning och om att polisen behandlar migranter och flyktingar illa fortsatte. I juni efterlyste de europeiska ledarna en övergripande strategi för migration, med ett starkt fokus på att minska den irreguljära migrationen, inklusive otillåten rörlighet inom EU. Olika storskaliga it-system, varav de flesta omfattar bearbetning av biometriska uppgifter, infördes och vidareutvecklades. Samtidigt gjordes framsteg i integrationen av flyktingar som anlände under 2015 och 2016, trots olika hinder.

Artiklarna 18 och 19 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna garanterar rätten till asyl och förbjuder ogiltig avvisning. I artikel 6 fastställs rätten till frihet och säkerhet. Enligt internationell sjö rätt måste människor som räddas till sjöss föras i säkerhet. "Säkerhet" innebär även skydd mot förföljelse eller annan allvarlig skada. År 2018 ledde emellertid meningsskiljaktigheter mellan EU:s medlemsstater, när räddningsfartygen skulle lägga till i hamn, till att migranter blev tvungna att vänta på sjön i dagar, ibland veckor. Vissa medlemsstater driver fortsatt anläggningar vid sina gränser där asylsökande hålls medan myndigheterna ser över deras asylansökningar. Samtidigt kom fler rapporter om överträdelser av principen om "non-refoulement", liksom om polisvåld vid gränserna.

FRA:s yttrande 6.1

EU och dess medlemsstater bör samarbeta med relevanta internationella organisationer och tredjeländer för att säkerställa säker, snabb och förutsägbar landstigning för migranter och flyktingar som räddats till havs, i enlighet med principen om non-refoulement. Alla handläggningscentrum i EU måste till fullo respektera den rätt till frihet och säkerhet som anges i artikel 6 i stadgan och omfatta tillräckliga garantier för att förfarandena för asyl och återvändande är rättvisa. EU:s medlemsstater bör förstärka de förebyggande åtgärderna mot oskäligt beteende från brottsbekämpande myndigheters sida och effektivt utreda alla trovärdiga anklagelser om ogiltig avvisning och brottsbekämpande myndigheters våld vid gränserna.

I sin tidigare rapport om grundläggande rättigheter uttryckte FRA sin djupa oro över hoten mot biståndsarbetare och frivilliga som hjälper migranter i en irreguljär situation. Ett antal nationella människorättsinstitutioner, liksom andra aktörer, fördömde sådana metoder och noterade att de har en dämpande effekt på de icke-statliga organisationernas arbete. Denna trend fortsatte under 2018, med både civilsamhällets räddningsfartyg i Medelhavet och volontärer och icke-statliga organisationer som är verksamma i EU som måltavla.

FRA:s yttrande 6.2

EU:s medlemsstater bör undvika åtgärder som direkt eller indirekt motverkar humanitärt bistånd som hjälper behövande migranter och flyktingar, och följa upp relevanta rekommendationer från nationella människorättsinstitutioner. Dessutom bör EU:s medlemsstater avskaffa de restriktioner som införts för civilsamhällesorganisationer som har räddningsfartyg i Medelhavet.

EU har planer på att införa EU-omfattande lagring av uppgifter – inklusive biometriska uppgifter – för alla utländska medborgare i Informationssystemet för viseringar. Det inbegriper uppgifter om innehavare av uppehållstillstånd för varaktigt bosatta. Deras uppgifter lagras för närvarande endast nationellt av de medlemsstater där de är bosatta. Att i ett EU-omfattande system lagra personuppgifter om tredjelandsmedborgare som har starka band till EU är liktydigt med att behandla dem som tredjelandsmedborgare som endast kommer till EU tillfälligt, t.ex. för turism, studier eller affärer. Det strider mot tanken om ett inkluderande samhälle som

främjar verklig integration av tredjelandsmedborgare som bor i EU. Många innehavare av uppehållstillstånd har sitt liv huvudsakligen i EU, där de är varaktigt bosatta.

FRA:s yttrande 6.3

EU bör undvika EU-omfattande behandling i Informationssystemet för viseringar när det gäller personuppgifter för innehavare av uppehållstillstånd som har sitt liv huvudsakligen i EU. Deras uppgifter bör behandlas i nationella system på liknande sätt som för EU-medborgare.

Omkring sju av tio européer anser att integrationen av migranter – däribland personer som beviljats internationellt skydd – är en nödvändig investering på lång sikt för både de berörda personerna och mottagarlandet. Mellan 2015 och 2017 beviljades över 1,4 miljoner personer internationellt skydd i EU:s 28 medlemsstater. Personer som beviljats

internationellt skydd har rätt till en uppsättning rättigheter som fastställs i 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (1951 års flyktingkonvention), som ingår både i EU:s primär- och sekundärrätt. FRA:s forskning visar att långdragna förfaranden för att få uppehållstillstånd i sex medlemsstater har gjort det svårt för flyktingar att få tillgång till utbildning och sysselsättning, har inverkat negativt på deras psykiska hälsa och kan öka deras sårbarhet för exploatering och brottslighet. FRA:s uppgifter visar också att flyktingar riskerar att bli hemlösa efter att ha beviljats internationellt skydd.

FRA:s yttrande 6.4

EU:s medlemsstater bör intensifiera sina ansträngningar för att se till att personer som beviljats internationellt skydd till fullo åtnjuter de rättigheter som de har rätt till enligt 1951 års flyktingkonvention, internationell människorättslagstiftning och relevant EU-lagstiftning, så att de på ett framgångsrikt sätt kan integreras i värdlandet.

7 Informationssamhället, privatliv och uppgiftsskydd

Under 2018 gav uppgifter om omfattande missbruk av personuppgifter anledning till oro och ökade medvetenheten om att det behövs kraftfulla åtgärder för att skydda privatlivet och personuppgifter. Det underströk vikten av lagstiftarnas ansträngningar på detta område – t.ex. den allmänna dataskyddsförordningen, som trädde i kraft i maj – och den centrala roll som visseblåsare och det civila samhället spelar. Europarådet inledde under tiden undertecknandet av ändringsprotokollet till den moderniserade konvention 108, och den globala utvidgningen av denna fortsatte; vid utgången av 2018 var 53 stater parter i konventionen. Båda texterna ger enskilda en stärkt rättslig ram för att skydda sina rättigheter när det gäller privatlivet och skydd av personuppgifter. Sådana rättsliga ramar är särskilt viktiga när teknik som utvecklas snabbt medför både ekonomiska möjligheter och rättsliga utmaningar. Medlemsstaterna i EU har påbörjat en kapplöpning inom artificiell intelligens, med syftet att se till att industrin och arbetsmarknaderna ska vara konkurrenskraftiga i framtiden. I denna situation förbises ibland de grundläggande rättigheterna. Slutligen förblev uppgiftsskydd i samband med brottsbekämpande åtgärder, liksom under tidigare år, en prioriterad fråga, och kommissionen föreslog nya regler för gränsöverskridande tillgång till elektroniska bevis. När det gäller datalagring gjordes emellertid inga framsteg på EU-nivå: inga EU-initiativ föreslogs för att efterleva EU-domstolens relevanta domar från 2014 och 2016.

Europarådet uppdaterade sin rättsliga ram för uppgiftsskydd under 2018, i och med antagandet av den moderniserade konvention 108. Samtidigt fortsatte den globala utvidgningen av den ursprungliga konvention 108, och i slutet av året var 53 länder bundna av konventionen. I EU blev den allmänna dataskyddsförordningen tillämplig, och medlemsstaterna var skyldiga att införliva direktivet om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter. Reviderade uppgiftsskyddsregler för EU:s institutioner och organ antogs också. Förordningen om integritet och elektronisk kommunikation har emellertid ännu inte antagits. Förslaget till förordning gäller rätten till personlig integritet vid elektronisk kommunikation och är mycket viktigt för att se till att EU:s rättsliga ram uppdateras för att överensstämma med den allmänna dataskyddsförordningen, särskilt med tanke på den tekniska utvecklingen.

Trots att det finns flera befintliga och nya instrument var genomförandet och upprätthållandet av uppgiftsskyddsregler fortsatt en utmaning. Det samma gällde kampen mot offentliga och privata institutioners missbruk av dessa regler. Behöriga organ i det civila samhället har ofta bättre förutsättningar än vanliga medborgare att inleda förfaranden som utnyttjar dataskyddsmyndigheternas

utökade befogenheter. Endast ett fåtal medlemsstater har emellertid gett de behöriga organen befogenhet att framföra klagomål utan uttryckligt mandat från en registrerad person.

FRA:s yttrande 7.1

EU:s medlemsstater bör uppmuntra behöriga organisationer i det civila samhället att aktivt delta i upprätthållandet av bestämmelser om uppgiftsskydd, genom att tillhandahålla den nödvändiga rättsliga grunden för sådana organisationer att lämna in klagomål om kränkningar av uppgiftsskyddet utan ett mandat från en registrerad person.

Visseblåsare spelar en avgörande roll i att se till att uppgiftsskyddet och kränkningar av privatlivet leder till effektiva rättsmedel, både genom varningar om potentiella överträdelse eller genom att viktiga bevis läggs fram under utredningar. De bidrar till att öka allmänhetens medvetenhet om allvarliga och omfattande kränkningar av rätten till privatliv och uppgiftsskydd som annars skulle förbli hemliga inom organisationer, och de har också en avskräckande effekt. FRA rekommenderade ett utökat skydd för

visselblåsare i sin rapport om underrättelsetjänsternas övervakning. Få medlemsstater har emellertid särskilda regler för att ge ett effektivt skydd mot repressalier. I april 2018 lade kommissionen fram ett förslag till direktiv om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av unionsrätten.

FRA:s yttrande 7.2

EU:s medlemsstater bör överväga att tillhandahålla ett effektivt skydd för visselblåsare och därigenom bidra till företags och myndigheters faktiska efterlevnad av de grundläggande rättigheterna i fråga om privatliv och uppgiftsskydd.

Trots att EU-domstolen 2014 ogiltigförklarade datalagringsdirektivet (direktiv 2006/24/EG) samt andra relevanta domar på området har EU ännu inte antagit någon lagstiftning om datalagring. Följaktligen är situationen i medlemsstaterna mycket varierande, särskilt när det gäller lagstiftning. Vissa medlemsstater har gjort ansträngningar för att anpassa sin lagstiftning till EU-domstolens domar. Andra medlemsstater har inte gjort några nämnvärda ändringar i sin lagstiftning. I EU-domstolens dom i målet Tele 2 och Watson bekräftas att nationell lagstiftning som reglerar datalagring och tillgång till detta för ändamål som avser verksamhet på straffrättens område och området för allmän säkerhet omfattas av unionsrättens tillämpningsområde och i synnerhet av artikel 15.1 i det tidigare direktivet om integritet och elektronisk kommunikation (direktiv 2002/58/EG). Sådan nationell lagstiftning får inte införa ett allmänt och urskillningslöst system för datalagring, och måste omfatta rättssäkerhetsgarantier och betydande skyddsåtgärder när det gäller tillgången till lagrade uppgifter. Om medlemsstaterna behåller nationell lagstiftning som antagits för att införliva det tidigare datalagringsdirektivet (direktiv 2006/24/EG), eller lagstiftning som inte uppfyller kraven i EU-domstolens rättspraxis, riskerar

de att undergräva respekten för EU-medborgarnas grundläggande rättigheter och rättssäkerheten i hela unionen.

FRA:s yttrande 7.3

EU-medlemsstaterna bör anpassa sin lagstiftning om datalagring till EU-domstolens domar och undvika allmän och urskillningslös datalagring hos telekomleverantörer. Den nationella lagstiftningen bör omfatta stränga proportionalitetskontroller och lämpliga rättssäkerhetsgarantier, så att rätten till privatliv och skydd av personuppgifter garanteras på ett effektivt sätt.

Den senaste tidens utveckling inom artificiell intelligens och stordata har lett till många politiska initiativ som är inriktade på att maximera de ekonomiska fördelarna med ny teknik. Samtidigt tar många initiativ från olika nationella och internationella organ upp de etiska konsekvenserna, och mindre ofta konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna, i syfte att lägga fram riktlinjer och icke-bindande lagstiftning. Många medlemsstater och EU-institutioner har börjat utarbeta nationella strategier för artificiell intelligens.

FRA:s yttrande 7.4

Med tanke på att endast en rättighetsbaserad strategi garanterar en hög skyddsnivå mot eventuellt missbruk av ny teknik och missförhållanden vid användningen av den, bör medlemsstaterna sätta grundläggande rättigheter i centrum för de nationella strategierna för artificiell intelligens och stordata. Inom sådana strategier bör man använda sig av sakkunskap från experter på olika områden, t.ex. jurister, samhällsvetare, statistiker, systemvetare och experter på områdesnivå. Etiska överväganden kan komplettera en rättighetsbaserad strategi men bör inte ersätta den.

8 Barns rättigheter

Ett av fyra barn i EU riskerar fattigdom eller social utestängning, trots den långsamma utvecklingen i riktning mot minskad barnfattigdom. Den gynnsamma utvecklingen når emellertid inte alla barn. Barn med föräldrar som är födda utanför EU eller med utländsk nationalitet lever oftare i fattigdom. Under 2018 minskade återigen antalet barn som anlände som migranter eller asylsökande till EU. I vissa medlemsstater förblev dock mottagningsvillkoren – inbegripet användning av frihetsberövande i samband med invandring – ett allvarligt problem. Under 2018 antog FN:s kommitté för barnets rättigheter sina första beslut gällande klagomål från enskilda mot medlemsstaterna. De flesta handlade om situationen för och behandlingen av barn i samband med migration. Medlemsstaterna har varit långsamma när det gäller att införliva direktiv (EU) 2016/800 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden i sin nationella lagstiftning. Direktivet träder i kraft i juni 2019, men få har anpassat sin lagstiftning så att den överensstämmer med kraven i detta.

Trots en nedåtgående trend under de senaste fem åren kvarstår barnfattigdomen i EU. Ett av fyra barn riskerar att drabbas av fattigdom eller social utestängning. Det ger en anledning att tvivla på respekten för artikel 24 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, där det fastställs att "barn har rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd". I motsats till den allmänna trenden har situationen för barn med migrantbakgrund förvärrats sedan 2016, och ojämlikheten mellan dem och barn i allmänhet har ökat, vilket framgår av de senaste uppgifterna från Eurostat. Samtidigt är frågor som rör barnfattigdom i det närmaste helt frånvarande från den europeiska planeringsterminen, särskilt från de landsspecifika rekommendationerna. Det skapar en risk för att barnfattigdom inte beaktas i tillräcklig utsträckning när offentliga medel, inklusive EU-medel, betalas ut. En ljusglimt under 2018 var kommissionens förslag om att inkludera barn bland de potentiella stödmottagarna för åtgärder som syftar till att främja social inkludering inom ramen för Europeiska socialfonden+ under EU:s nya finansieringsperiod 2021–2027. Till denna positiva utveckling bidrar även insatser för att främja och underbygga Europaparlamentets förslag till en europeisk barngaranti för utsatta barn, som lades fram för flera år sedan.

Diskussioner och åtgärder för att bekämpa barnfattigdom är också relevanta i samband med genomförandet av målen för hållbar utveckling. Dessa mål är en del av den globala Agenda 2030, där det fastställs en politisk ram för hållbar utveckling på global nivå, och bygger på internationella människorättsliga åtaganden. Inom mål 1 för hållbar utveckling efterlyses en halvering av fattigdomen senast 2030,

inklusive barnfattigdomen. De allra flesta av EU:s medlemsstater har redan lämnat in en första frivillig nationell rapport om genomförandet av målen för hållbar utveckling, som ett led i den årliga översyn som genomförs vid FN:s politiska högnivåforum för hållbar utveckling. Många av dessa rapporter innehåller emellertid inga som helst hänvisningar till barnfattigdom, eller mycket begränsade sådana.

FRA:s yttrande 8.1

EU:s och medlemsstaternas finansieringsprioriteringar bör återspegla behovet av att minska barnfattigdomen i den omfattning som eftersträvas i målet för hållbar utveckling om fattigdom (mål 1), i syfte att sätta barnets bästa i främsta rummet i enlighet med artikel 24 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. För att uppnå detta bör EU-institutionerna och medlemsstaterna överväga att anslå tillräckliga medel för att bekämpa barnfattigdom med hjälp av alla tillgängliga verktyg, inklusive EU:s barngaranti för utsatta barn, om denna inrättas. EU-institutionerna bör även fortsätta att beakta barnfattigdomen i alla faser av den europeiska planeringsterminen, särskilt i de landsspecifika rekommendationerna, med tanke på deras potentiella inverkan på användningen av EU-medel.

EU:s medlemsstater bör, i samband med utvärderingen av målen för hållbar utveckling, överväga att i sina frivilliga nationella rapporter inkludera särskilda hänvisningar till nationell

politik och mer omfattande uppgifter om barnfattigdom, samt eventuella resultat av konsekvensbedömningar av relevanta politiska åtgärder.

Antalet barn som anländer till Europa som migranter fortsatte att minska. Omkring 150 000 barn ansökte om asyl 2018, jämfört med omkring 200 000 under 2017 och nästan 400 000 under 2016. Direktivet om mottagningsvillkor innehåller ett antal garantier för asylsökande barn, t.ex. bedömning av barns särskilda behov (artikel 22), utnämning av en företrädare för ensamkommande barn (artikel 24), fastställande av vissa villkor när personer hålls i förvar (artikel 11) samt tillgång till utbildning (artikel 14), yrkesutbildning (artikel 16) och sysselsättning (artikel 15). Tack vare att färre barn anlände hade vissa medlemsstater – dock inte alla – lättare att tillhandahålla ett lämpligt mottagande för barn. I vissa fall tillgodosågs emellertid inte ens grundläggande behov, såsom vatten och sanitet. Medlemsstaterna fortsatte att frihetsberöva anländande barn, trots de internationella diskussionerna om att begränsa antalet barn som hålls i förvar till ett minimum.

FRA:s yttrande 8.2

När det gäller migration bör EU:s medlemsstater, i enlighet med direktivet om mottagningsvillkor, förse barn med grundläggande och tillfredsställande inkvartering, en rättslig företrädare samt tillgång till skola och vidareutbildning. Medlemsstaterna bör intensifiera sina ansträngningar för att utveckla alternativ som inte inbegriper förvar.

Många av EU:s medlemsstater håller fortfarande på att utarbeta eller godkänna ny lagstiftning eller ändringar av befintliga rättsliga ramar för att införliva direktivet om rättssäkerhetsgarantier. Direktivet inför rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. Medlemsstaterna måste införliva direktivet i nationell lagstiftning senast den 11 juni 2019. När det gäller rättsliga förfaranden som rör minderåriga har barn rätt att bli informerade och hörda på ett barnvänligt sätt, med tillhandahållande av rättshjälp och åtgärder för skydd av privatlivet, i enlighet med flera artiklar i direktivet om rättssäkerhetsgarantier. FRA och forskning som finansierats av kommissionen visar att det effektiva utövandet av denna rättighet fortfarande är ett stort problem. Praktiska utmaningar uppstår ibland på grund av olika åldersgränser i medlemsstaterna, inkomstrelaterade krav för tillhandahållande av rättshjälp eller de rättsliga aktörernas utrymme för fri bedömning.

FRA:s yttrande 8.3

När de införlivar direktivet om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden i sin nationella lagstiftning, bör EU:s medlemsstater se över åldersgränser eller andra villkor som i praktiken kan hindra barns faktiska tillgång till vissa rättssäkerhetsgarantier. EU:s medlemsstater bör också överväga att ge rättsligt stöd utan förbehåll till alla barn, inbegripet kostnadsfri juridisk representation under hela förfarandet, samt att tillhandahålla specialiserade försvarare.

9 Tillgång till rättslig prövning samt brottsoffers rättigheter

Rättsväsendets oberoende är en oundgänglig byggsten i rättsstatsprincipen. Utmaningarna för detta oberoende fortsatte att öka, vilket tydligt visar att det krävs effektiv samordning av insatserna på detta område. Detta föranledde Europaparlamentet att för första gången uppmana rådet att anta ett beslut enligt artikel 7.1 i EU-fördraget och kommissionen att lägga fram ett förslag till en förordning som behandlar brister när det gäller rättsstatens principer ur ett budgetperspektiv. Omkring två tredjedelar av EU:s medlemsstater antog lagstiftning för att stärka tillämpningen av direktivet om brottsoffers rättigheter, vilket stärker skyddsåtgärderna i samband med deltagande i straffrättsliga förfaranden. EU fortsatte sin ratificering av Istanbulkonventionen, som definierar europeiska normer för skydd av mänskliga rättigheter när det gäller våld mot kvinnor och våld i hemmet.

EU och andra internationella organ fortsatte att brottas med allt större utmaningar på det rättsliga området på nationell nivå under 2018, särskilt när det gäller rättsväsendets oberoende. Ett oberoende rättsväsende är hörnstenen i rättsstatsprincipen och tillgången till rättslig prövning (artikel 19 i EU-fördraget och artikel 47 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna). Trots fortsatta insatser från EU och andra internationella aktörer gav situationen i fråga om rättsstatsprincipen i vissa EU-medlemsstater, särskilt i fråga om rättsväsendets oberoende, orsak till växande oro. Europaparlamentet uppmanade t.ex. för första gången i EU:s historia rådet att anta ett beslut i enlighet med artikel 7.1 i EU-fördraget (fastställande av en klar risk för att en medlemsstat allvarligt åsidosätter de gemensamma värden som avses i artikel 2 i EU-fördraget) och kommissionen att lägga fram ett förslag till förordning som behandlar brister när det gäller rättsstatens principer ur ett budgetperspektiv. Dessa brister omfattar hot mot rättsväsendets oberoende, godtyckliga eller olagliga beslut från myndigheter, begränsningar av tillgången till rättsmedel och deras effektivitet, bristfälligt genomförande av domar samt begränsningar av utredningar, åtal eller påföljder för överträdelse av lagstiftningen.

FRA:s yttrande 9.1

EU och dess medlemsstater uppmanas att ytterligare intensifiera sina insatser och sitt samarbete för att bibehålla och stärka ett oberoende rättsväsende, vilket är en avgörande del av rättsstaten. De befintliga insatserna bör intensifieras för att ta fram kriterier och kontextuella bedömningar som hjälper EU:s medlemsstater att känna igen och ta itu med möjliga

rättsstatsproblem på ett regelbundet och jämförbart sätt. Sådana regelbundna bedömningar skulle också vara av avgörande betydelse i samband med den föreslagna EU-förordning som syftar till att ta itu med generella brister när det gäller rättsstatsprincipen. Dessutom bör de berörda EU-medlemsstaterna agera i enlighet med rekommendationer, exempelvis de som utfärdats av kommissionen som en del av dess förfarande inom ramen för rättsstatsprincipen och enligt förfarandet för samarbets- och kontrollmekanismen, i syfte att säkerställa att rättsstatsprincipen efterlevs.

Bland framstegen under 2018 ingick att fler EU-medlemsstater antog lagstiftning för att genomföra direktivet om brottsoffers rättigheter (direktiv 2012/29/EU). I vissa medlemsstater kunde det konstateras att brottsoffer fortfarande stöter på hinder när det gäller att rapportera brott och att deras rättigheter inte beaktas på ett effektivt sätt på olika nivåer, inbegripet när det gäller processrättsliga aspekter. Positiva insatser för att förhindra ytterligare eller sekundär viktigmisering genomfördes i ett antal medlemsstater. Den 30 maj 2018 antog Europaparlamentet en resolution om genomförandet av direktivet om brottsoffers rättigheter, i vilken parlamentet kritiserade kommissionen för att ha underlåtit att lämna in sin rapport om genomförandet av direktivet i enlighet med artikel 29 i detta.

FRA:s yttrande 9.2

EU:s medlemsstater bör fortsätta sina insatser för att beakta brottsoffers rättigheter och se till att alla brottsoffer är medvetna om sina rättigheter, får tillgång till lämpliga stödtjänster och till effektiva rättsmedel.

Under 2018 arbetade EU för en ratificering av Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen). Ytterligare tre EU-medlemsstater ratificerade denna, vilket innebär att 20 medlemsstater hade ratificerat konventionen i slutet av 2018. Istanbulkonventionen är den viktigaste referenspunkten när man fastställer europeiska normer för att skydda kvinnor mot våld. I synnerhet

i artikel 36 åläggs partsstaterna att straffbelägga alla sexuella handlingar utan samtycke och att anta en strategi genom vilken en persons ovillkorliga sexuella oberoende framhävs och stärks. Under 2018 vidtog några medlemsstater åtgärder för att anpassa sin lagstiftning till detta krav.

FRA:s yttrande 9.3

Alla EU-medlemsstater som ännu inte har gjort det och EU självt uppmanas att ratificera Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen). FRA uppmanar medlemsstaterna att ta itu med luckor i skyddet i den nationella lagstiftningen och att överväga att straffbelägga alla sexuella handlingar utan samtycke, i enlighet med artikel 36 i Istanbulkonventionen.

10 Utvecklingen i fråga om genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Tio år efter att FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning trädde i kraft har den nu ratificerats av samtliga EU-medlemsstater, vilket inträffade under 2018. På EU-nivå innebar den preliminära överenskommelsen mellan Europaparlamentet och rådet om förslaget till en europeisk rättsakt om tillgänglighet en milstolpe i arbetet med att genomföra konventionen. Vid sidan av åtgärder för att garantera rättigheterna för personer med funktionsnedsättning inom EU:s finansieringsinstrument för den fleråriga budgetramen 2021–2027, visade detta hur konventionen påverkar EU:s lagstiftning och politik på ett konkret sätt. På nationell nivå fanns det fortfarande luckor i fråga om genomförandet och övervakningen av konventionen. Initiativ i ett antal medlemsstater för att involvera personer med funktionsnedsättning och de organisationer som företräder dem i beslutsprocesser tydde dock på gradvisa framsteg mot att uppnå ett av konventionens viktigaste mål.

De europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna) spelar en viktig roll för att stärka de nationella insatserna för att ge möjlighet till ett självständigt liv. De föreslagna förordningarna för finansieringsperioden 2021–2027 omfattar viktiga garantier för grundläggande rättigheter, särskilt de s.k. nödvändiga villkoren och övervakningskommittéernas stärkta roll. Civilsamhället, däribland organisationer för personer med funktionsnedsättning och nationella människorättsorgan, kan spela en viktig roll i att övervaka hur medlen används.

FRA:s yttrande 10.1

EU och dess medlemsstater bör säkerställa att de rättigheter för personer med funktionsnedsättning som ingår i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna respekteras fullt ut, detta för att maximera möjligheten för de europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna) att främja ett självständigt liv. I detta sammanhang bör EU-lagstiftaren anta de nya nödvändiga villkoren om ändamålsenlig tillämpning och ändamålsenligt genomförande av EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och av konventionen, i enlighet med den förordning om gemensamma bestämmelser som föreslås av kommissionen för nästa fleråriga budgetram 2021–2027.

För att möjliggöra en effektiv övervakning av fonderna och deras resultat bör EU och dess medlemsstater vidta åtgärder för att inkludera organisationer för personer med funktionsnedsättning och nationella människorättsorgan i ESI-fondernas övervakningskommittéer. Genom att tilldela mänskliga resurser och tillräckliga medel till dessa organisationer och organ, och genom att öronmärka EU-medel för detta ändamål, kommer de föreslagna nödvändiga villkoren att bli effektivare.

EU och många medlemsstater vidtog åtgärder för att få personer med funktionsnedsättning att delta i beslutsprocessen och den politiska processen, i linje med sina skyldigheter enligt artikel 4.3 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det är emellertid fortfarande så att personer med funktionsnedsättning ofta inte rådföras eller involveras aktivt, vilket konventionen kräver. En brist på formella strukturer för att säkerställa ett systematiskt deltagande, liksom en brist på mänskliga och ekonomiska resurser för att delta i samråd, kan bidra till att personer med funktionsnedsättning utesluts från utformningen, genomförandet och övervakningen av arbetet med att genomföra konventionen.

FRA:s yttrande 10.2

EU-institutionerna och EU:s medlemsstater bör se till att personer med funktionsnedsättning, bl.a. genom de organisationer som företräder dem, ges en verklig roll i beslutsprocesser. Medlemsstaterna och EU-institutionerna bör därför stärka deltagandet från organisationer för personer med funktionsnedsättning, bl.a. genom att inrätta rådgivande organ eller samrådsorgan. Företrädare för personer med funktionsnedsättning bör vara fullvärdiga medlemmar i sådana organ, på samma villkor som andra, och ha tillgång till de resurser som krävs för att kunna delta på ett meningsfullt sätt.

Sex medlemsstater och EU har ännu inte ratificerat det fakultativa protokollet till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, genom vilket det blir möjligt för enskilda att lämna in klagomål till kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Enligt detta protokoll kan kommittén också ta initiativ till konfidentiella undersökningar efter att ha erhållit "tillförlitlig information som utvisar allvarliga eller systematiska kränkningar" av de rättigheter som anges i konventionen (artikel 6).

FRA:s yttrande 10.3

De EU-medlemsstater som ännu inte har blivit parter till det fakultativa protokollet till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning bör överväga att slutföra de åtgärder som krävs för att säkerställa dess

ratificering, så att det fakultativa protokollet kan ratificeras fullt ut i hela EU. EU bör även överväga att snabbt genomföra åtgärder för att godkänna det fakultativa protokollet.

Vid utgången av 2018 hade endast en medlemsstat ännu inte upprättat en mekanism för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen i enlighet med artikel 33.2 i denna. Vissa befintliga ramars ändamålsenliga funktion undergrävs emellertid av otillräckliga resurser, begränsade mandat och ett misslyckande att säkerställa ett systematiskt deltagande av personer med funktionsnedsättning, såväl som av bristande oberoende i enlighet med Parisprinciperna för hur nationella människorättsinstitutioner ska fungera.

FRA:s yttrande 10.4

EU och dess medlemsstater bör överväga att anslå tillräckliga och stabila ekonomiska resurser och personalresurser till de övervakningsmekanismer som inrättats i enlighet med artikel 33.2 i konventionen. Som framgår av FRA:s yttrande om kraven enligt artikel 33.2 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning utifrån ett EU-perspektiv (2016), bör de garantera övervakningsmekanismernas varaktighet och oberoende genom att säkerställa att de har en solid rättslig grund för sitt arbete. Vid utformningen och genomförandet av övervakningsmekanismer bör hänsyn tas till Parisprinciperna för hur nationella människorättsinstitutioner ska fungera.

År 2018 innebar både framgångar och motgångar för skyddet av de grundläggande rättigheterna. FRA:s *Rapport om grundläggande rättigheter 2019* innehåller en granskning av de viktigaste händelserna i EU från januari till december 2018 och sammanfattar FRA:s yttranden om dem. Rapporten tar upp både framsteg och återstående problemområden och ger inblick i de viktigaste frågor som formar diskussionen om grundläggande rättigheter i hela EU.

I årets fokuskapitel undersöks samspelet mellan å ena sidan mänskliga och grundläggande rättigheter och å andra sidan målen för hållbar utveckling. I de övriga kapitlen diskuteras EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna och hur den används av medlemsstaterna, jämlikhet och icke-diskriminering, rasism, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans, integrering av romer, asyl och migration, informationsområdet, privatliv och uppgiftsskydd, barns rättigheter, tillgång till rättslig prövning samt utvecklingen i fråga om genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Ytterligare information:

FRA:s fullständiga rapport, *Fundamental Rights Report 2019* (Rapport om grundläggande rättigheter 2019), hittar du här <http://fra.europa.eu/en/publication/2019/fundamental-rights-report-2019>

Se även relaterade FRA-publikationer:

- FRA (2019), *Rapport om grundläggande rättigheter 2019 – FRA:s yttranden*, Luxemburg, Publikationsbyrå, <https://fra.europa.eu/en/publication/2019/fundamental-rights-report-2019-fra-opinions> (tillgänglig på alla 24 officiella EU-språk)
- FRA (2019), *Implementing the Sustainable Development Goals in the EU: a matter of human and fundamental rights*, Luxemburg, Publikationsbyrå, <http://fra.europa.eu/en/publication/2019/frr-2019-focus-sdgs-eu> (tillgänglig på engelska och franska)

För tidigare årsrapporter från FRA om utmaningar och resultat när det gäller grundläggande rättigheter i Europeiska unionen under ett specifikt år, se: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/annual-reports> (finns på engelska, franska och tyska).

FRA – EUROPEISKA UNIONENS BYRÅ FÖR GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Österrike
Tfn +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Europeiska unionens publikationsbyrå

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå
© Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, 2019
© Foton (längst upp till vänster till längst ner till höger): iStockphoto; Europeiska unionen; iStockphoto (nr 3 och 4); OSSE (Milan Obradovic); iStockphoto (nr 6–10)

Print: ISBN 978-92-9474-560-6 ISSN 2467-2564 doi:10.2811/292774
PDF: ISBN 978-92-9474-584-2 ISSN 2467-2793 doi:10.2811/097170